

Dit is uit het leven gegrepen. . .
Of herinneringen aan vijftien jaar wonen in het
Patershol (1920-35)

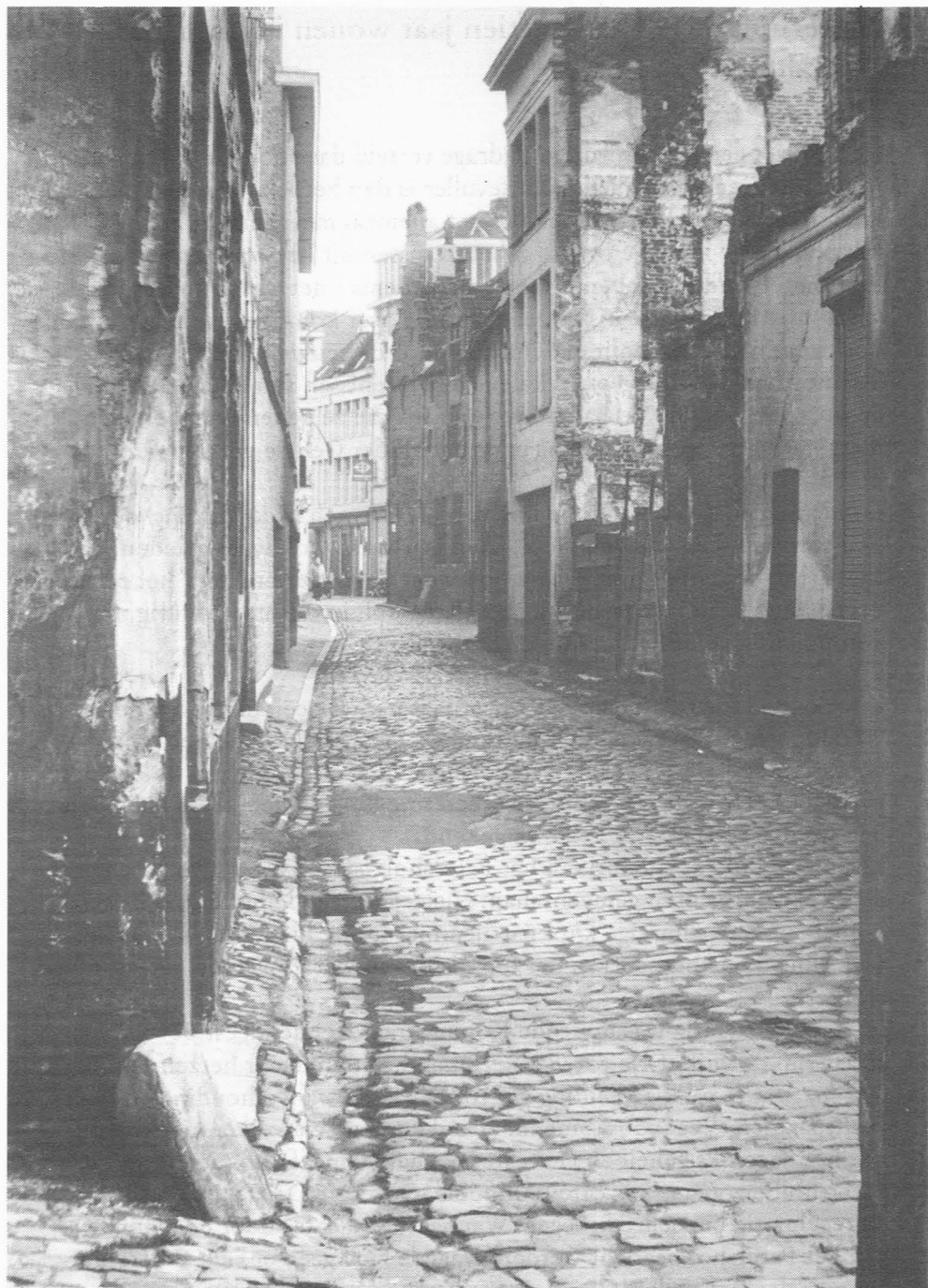
Heb ik niet eens in een vorige bijdrage verteld dat voor een folkloreminnende Gentenaar niets waardevoller is dan het luisteren naar het relaas, de herinneringen van hen die het allemaal meegemaakt hebben? Mensen die de kleine en grote gebeurtenissen uit het volksleven aan den lijve ondervonden hebben. Zulke geschiedenis (met kleine g) lees je gewoon niet in de dikke historische werken over koningen en keizers, hun oorlogen, liefdes en politieke intriges door de eeuwen heen! Met nog heel heldere geest rakelen ze belevenissen van ellende en vreugde op, onze oudjes. Verhalen over mensen die ze gekend hebben, van marginale Gentenaars die best in de galerij der Gentse volkstypen thuishoren.

Ik heb nog eens een bandopname voor de dag gehaald, het ding is reeds tien jaar oud, het krast en piept. Tien jaar is het ook weer geleden, dat Tjeef (hoe was zijn familienaam ook weer?) in geur en kleur het relaas deed van vijftien jaar verblijf in het Patershol, in de jaren twintig. Hij kon prachtig vertellen, net of het van gisteren was. . .

Ik woonde in het Patershol, een paar jaar na het beëindigen van de eerste Wereldoorlog. Een mentaliteitsverandering had zich bij de bevolking voorgedaan, doch bij velen bestendigde zich de armoede van de oorlogsperiode. Later is daar wel enige verbetering in gekomen, maar toen hebben we de crisisperiode 1929-35 gekend.

Zeg niet dat de bevolking van het Patershol "slecht volk" was! Ze vormden wel een gesloten gemeenschap. Niettegenstaande het dagelijks gekibbel en de regelmatige knokpartijen niet uit de lucht waren, was het onderling dienstbetoon een der ongeschreven wetten van de Patersholbewoners.

In de jaren twintig was de Rode Koningstraat wel de meest bevolkte straat van de wijk. Drie tot vier gezinnen bewoonden er hetzelfde huis, wat maar al te vaak aanleiding gaf tot bepaalde wanverhoudingen, ruzies, vechtpartijen. Veel voorkomende dronkenschap was zeker niet vreemd aan het dagelijks geheibel. Het cafeetje, het stamcafé bij uitstek van de Patersholbewoners, was café Philippine. Ook café De Hel behoorde tot de regelmatig bezochte kroegen. Wanneer deze cafés door de mannen van het Patershol bezocht werden, waagde zich geen enkele andere burger de gelagzaal te betreden. In deze herbergen zijn de ruiten met de regelmaat van een klok aan diggelen geslagen.

Rode Koningstraat, gezien in richting Oudburg. (december 1971)

Café Philippe, hoek Corduwanierstraat en Rode Koningstraat.

Vanderhaeghen, de schilder uit de wijk, had er een flinke boterham aan ! Hij was het ook, die de petroleum mocht leveren voor de verlichting binnenshuis. Slechts enkele huizen waren aangesloten op het gasnet. De straatverlichting gebeurde in die tijd met gaslantaarns. 's Zomers kookten de mensen op een petroleumvuurtje, zodat ze noodgedwongen reeds om tien uur in de morgen aan het middageten begonnen. 's Winters brandde de Leuvense kachel.

De meeste mannen waren tewerkgesteld op de fabriek of ze hadden een of ander beroep in de bouwsector. Het grootste deel van de arbeiders was echter ongeschoold. De fabriekarbeiders vonden werk in de "natte continu's", de katoenfabricage. De meeste gezinnen waren huurders van hun woning. Ik heb slechts één eigenaar gekend : de slager die rechtover de schilder woonde, op het einde van de O.-Lieve-Vrouwestraat. In verhouding tot het gemiddeld inkomen van de Patersholbewoners, mag je wel zeggen dat die man zich "rijk gespeeld" heeft. Hij moest daarvoor wel een engelgeduld oefenen om aan zijn centen te komen. (krediet-avant-la-lettre !)

Om op de uitgangswereld van 't Paterhol terug te komen : een druk bezochte "dancing" uit die tijd was bepaald het "Comédiaatje", op de hoek van de Rode Koningstraat, rechtover café Philippine. Vijf trapkens op leidden naar een dubbele "cowboydeur", die toegang verleende tot de gelagzaal. Of liever ook uitgang, want gezien de frequentie waarmee de deur van het café in flarden vloog, had de uitbater zich genoodzaakt gezien, flapdeuren aan zijn "doening" te installeren.

In geval van ruzie, vlogen de deurtjes open, en de man of vrouw vloog van de trapkens met een boog de straat op. Vaak gebeurde het dat de buitengewalste klant met zijn hoofd tegen de muur aan de overkant terecht kwam. Bij gebrek aan hulpcentrum 900 bleef het slachtoffer daar dan liggen, tot een voorbijganger zich om zijn lot wou bekommeren. Het Comédiaatje (of was het Caméliaatje ?) werd verlicht met petroleum, muziek werd er gemaakt dank zij een orgel. In de gleuf moest 25 centimes.

Links had je twee rijen tafels, rechts houten banken. De "snotneuzen" uit die tijd moesten de houten banken gebruiken. Wee degene die zijn plaats in de "maatschappij" niet wist ! De dansvloer bevond zich rechts. De zaterdag, zondag en maandag werd de dancing heel druk bezocht. Op zekere dag deed de brigadier van de derde wijk zijn ronde in de omgeving van het Comédiaatje, omdat hij verdachte geluiden uit die richting had gehoord.

Grote, robuuste kerel, sabel aan de zij, zou hij eens poolshoogte nemen ! 't Moest omstreeks 6 uur 's avonds geweest zijn. Denk erom, dat de mensen toen niet in de late uren begonnen uit te gaan.

Om 6 uur was de dancing reeds behoorlijk bezet. Trouwens, om twaalf uur ging de zaak dicht. Onze brigadier trok zijn stoute schoenen aan, stapte de zaal binnen . . . en nog geen vijf minuten later kiepten de slagdeurtjes open, de brigadier vloog over de straat tot aan de overkant. De twee potige kerels die de man van de wet daarnet "uitgeleide" deden, gooiden hem zijn gebroken sabel achterna met de woorden : "Voilà, ge meugd' em hên !"

Ik heb ook nog meegemaakt, dat vrouwen buiten kwamen met gescheurde rokken, of op één schoen.

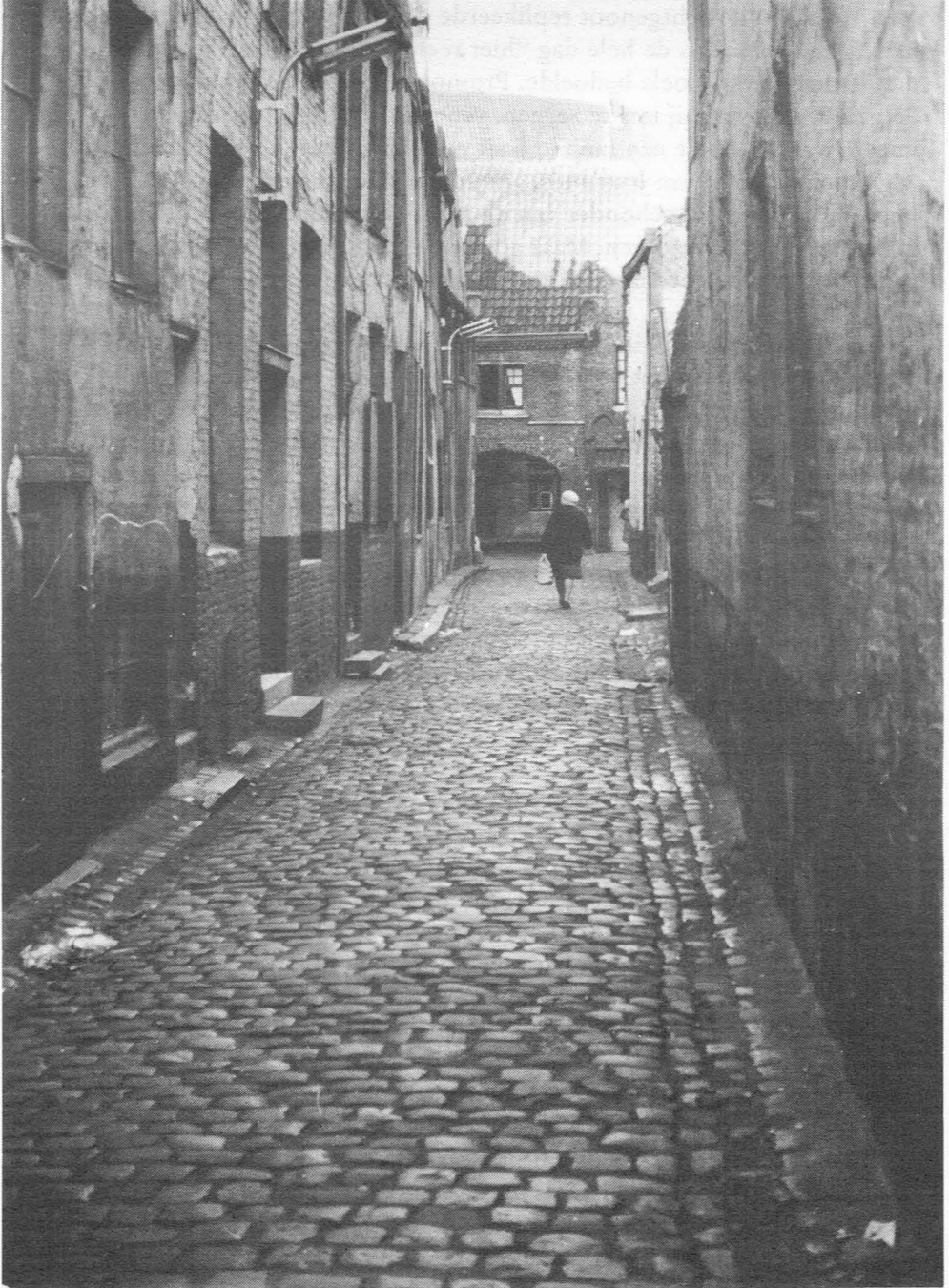
Iets over de kinderen. In mijn tijd waren er weinig kinderen die naar (wat wij noemden) "de betaalde school" gingen. De meisjes bezochten de school der "zusters van liefde", niet omdat de ouders door en door katholiek waren, maar omdat de school niet veraf was en omdat ze er dikwijls een pakketje kregen : wat stof om een voorschoot te maken, enkele zakdoeken. De jongens bezochten de parochiale school bij de Augustijnen, ofwel de stadsschool in de Molenaarsstraat.

Laat ik eens iets vertellen over bepaalde figuren, volkstypen, die me het best bijgebleven zijn. Daar was op de eerste plaats LOELE-DE-VUILBAK. Loele betrok een kamertje in een van de huizen van de Rode-Koningstraat. Ze moet zowat vijftig jaar geweest zijn, toen ik haar kende, maar ze zag er bepaald ouder uit. Klein, voorovergebogen gestalte, scherpe neus, het haar in een wrong, leek ze eerder op het hekspersonnage uit een of ander sprookje. Een vuile bloes, lange vieze rok, gebreide sjaal en dito handschoenen, versleten hoge schoenen met krullende punten, . . . ziedaar het portret ten voeten uit van Loele-de-vuilbak.

De omkrullende schoentoppen vanwege haar drukke bezigheid : op haar hurken zitten bij de vuilnisbakken en -emmers. Iedere morgen, of het nu lente- of zomerweer was, of het vroom dat het kraakte, trok Loele erop uit. Ze "deed" alle vuilbakken af, van het Oudburg tot aan de Muide. Met een soort krabbertje haalde ze de inhoud van de vuilnisemmers door elkaar. Alles wat maar een schijn van kans had te kunnen dienen, verdween in de ruige jutezak, die ze op haar kromme rug torste. Het geluk was nu en dan met haar, in die zin dat ze wel iets kon opscharrelen dat haarzelf best kon dienen. Bewijs : de schoenen die ze nu aan haar voeten droeg. Loele droeg in haar voorschoot altijd een vlijmscherp mes met zich mee, je weet wel dat soort messen waarmee de slaggers uitbenen. En al had ze geen enkele tand meer in haar mond, ze kon steeds opperbest "haar wordeken placeren" als dat nodig bleek. Ik heb meegemaakt, dat Loele op zekere dag het Patershol binnenkwam, flink beschonken na het nuttigen van menige druppels. Ze was onwillekeurig getuige van een huiselijke twist. De vrouw werd door haar man van ontrouw beschuldigd, de vrouw

Onze-Lieve-Vrouwestraat, gezien vanaf Plottergracht. (december 1971)

Onze-Lieve-Vrouwestraat (1971)

op haar beurt verweet haar lieverd dat hij beter zou werken dan te zuipen ! Waarop de echtgenoot replikeerde dat zijn vrouw beter uit werken zou gaan, liever dan de hele dag "hier rechtover te zitten," waarmee hij het kamertje van Loele bedoelde. Prompt volgde de bemerking van Loele : Hebt gij over mij iets te zeggen, ventje ? Het komt tot een handgemeen, waarbij Loele een mep in haar gezicht krijgt. Ze sukkelte achteruit tot tegen de gevel van haar huis, grist in de jutezak, grijpt haar slagermes, ploft het in de schouder van de man. Bloedend droopt de man af om zich te gaan verzorgen. Maar goed ook, want Loele was zeker van plan haar eer tot het uiterste te verdedigen, het mes in de hand.

Een andere figuur, die ik me nog duidelijk kan herinneren, was "mijnheer" BASTIEN. In het hele Patershol was hij de enige die aangesproken werd met "mijnheer" ! Hij had een handel in oude meubels. Mijnheer Bastien liep er heel keurig bij : streepjesbroek, deftige jas, boord en das, bolhoed op en wandelstok. De titel van "mijnheer" had hij verworven omdat hij twee jaar langer school gelopen had dan de doorsnee bewoners van het Patershol. Bastien sprak ook een beschaafder Gents dan de overige wijkbewoners. Bij mijnheer Bastien kon men steeds terecht met formulieren, in te vullen documenten, . . . Zijn vergoeding voor bewezen diensten had hij graag in natura. Zijn uitgangswereld lag buiten het Patershol. Daarvoor leek de buurt hem wel te min. Het intellectueel peil van Bastien heeft later nog geresulteerd in een titel van deken van de gemeente.

DIKKE MIE woonde aan de "Stijlkens" en hield er een snoepwinkelje. Ze was, zoals haar bijnaam laat vermoeden, een gezette dame, half ros, half blond. Mie was "heel proper op haar eigen" en bracht haar spekken (twee of drie voor een halve kluit) aan de man, of liever aan de jeugd. Gedurende de winter verkocht ze "korsten". Die korsten waren in feite gebakken rogge, onmogelijk hard, waarover de kinderen gemakkelijk een paar uren deden om ze naar binnen te werken. De korsten van 7,5 cents waren ongeveer 15 cm lang, 3 cm breed en 1/2 cm dik. Daar was wat kauwen en knabbelen aan ! Mie verkocht ook "appeltoezen". Die stonden met hun glimmend rode bol omgekeerd in een plank geplant, op de toonbank van haar winkelje. 's Zomers, als het snikheet was in het straatje, bleef de deur openstaan. Een laag hekje sloot de ingang van haar zaak af. Omdat ze de belhamels uit de buurt voor geen haar vertrouwde, had ze het hekje met een touw verbonden aan een bel. Zodra het hekje openzweipte, ging de bel. Dat hekje en de bel, dat was juist wat Guustje, de "rufte" van de bende, inspireerde om dikke Mie eens te grazen te nemen.

Stiekem wist hij zich tot aan de toonbank te werken waarop de appeltoezen stonden. Een koordje spannen van de plank met appels tot aan het hekje, was vlug gebeurd. 't Resultaat was natuurlijk, dat de eerste de beste bezoeker die in het winkeltje kwam, het hekje opende, de appeltoezen op de grond smakte en meteen de bel liet rinkelen.

GUSTJE (niet deze uit het verhaal van Mie) zat de hele zomer brandhout te hakken in de poort, op een koer in de Corduwaniemstraat. Zo kon hij bij, regenweer zijn werk verder zetten.

Gustje was reeds op leeftijd en droeg onder zijn jas een grijs werkjasje. De pet (lees klakke) op het hoofd, zelfs in volle zomer. Een nieuwe klakke werd gedurende twee jaar lang enkel 's zondags gedragen. Nadien degradeerde de pet tot weekklakke. Als de klakke nat was, werd ze te drogen gehangen op de "oor" van het deksel van de Leuvense kachel. Om bij Gustje terug te keren : gewoonlijk zat hij aan zijn grote kapblok, met naast zich een houten bak. Met een stootkarretje bevoorraaide hij zich in hout, bij afbraakwerken. Hij hakte dus brandhout en verkocht het aan heel het Patershol. Een emmer voor een kluit. Voor een regelmatige klant had hij een extraatje in petto : de gevulde emmer werd geschut, zodat er nog enkele stokjes bijkonden.

Bij een deel van de bevolking werd er gedurende een vol jaar duchtig gespaard, om tijdens de Gentse Feesten eens te kunnen "op reis gaan". Frankrijk was toen erg in trek. Daarmee bedoel ik niet de Azurenkust of de Alpen, maar net iets over de grens : de omgeving van Rijsel. Ik herinner me nog goed, dat ik als jonge bankbediende de vreemde munten te verhandelen had. In het Patershol hokten toen een drietal kerels van verdacht allooi, die de bijnaam verworven hadden van de DRIE FRANSMANS. Ze hadden tijdens de Gentse Feesten ook wel eens trek om naar Noord-Frankrijk te trekken, doch het ontbrak hen blijkbaar aan de nodige deviezen. Bovendien was het er hen om te doen, met meer terug te keren naar Gent dan waarmee ze vertrokken waren. Enfin, ze kregen het toch voor mekaar de trein te nemen in het Zuidstation, de stoptrein Antwerpen-Rijsel. Bij mijnheer Bastien hadden ze zich een net kostuum laten aanmeten, huurgeld 2 frank. De drie Fransmans, gewoon van op de Gentse Vrijdagmarkt te lopen, kenden aldus alle gebruiken van het marktlevens. Met een valies in de hand schuimden ze de Rijselse markten af, gaptten al wat niet te heet of te zwaar was. Ook de magazijnen werden met hun bezoek vereerd.

Terug in Gent, brachten ze hun gestolen goed aan de man, echter niet in hun wijk. Immers, hun koopwaar was niets voor de beurs van de Paterholbewoners !

“Koertje” in de Corduwanierstraat (december 1971)

Geburtefeest Plotersgracht (14 augustus 1972)

Maar steeds wisten ze echter de zaken zo te regelen dat er voor de vrienden van de wijk wel een afvallertje te rapen was : een lang Frans fluitbroodje en wat boter, vonden afzet op eigen grond. Het was helemaal niet uitzonderlijk dat ze de poversten uit de buurt in de smulpartij lieten delen.

Aldus waren voor een tijdje althans de financiële beslommeringen van de baan en voelden de drie vrienden het aangename geritsel van bankbriefjes in hun binnenzak. Dat was dan ook aanleiding en reden waarom ze, alvorens de gehuurde attributen van een hogere standing bij mijnheer Bastien terug in te leveren, er eens het hunne van namen en de bloempjes gingen buiten zetten. Ze gingen dansen in het "Kleine Casino", een instelling waardig aan hun betere maatschappelijke positie, op de Gouden Leeuwplaats (het later afgebrande meubelmagazijn "In de duizend meubelen".) Ze maakten als galante flierefluiters goed vertier, lieten duidelijk merken dat ze goed bij kas waren en . . . waren daarbij steeds met de mooiste meisjes weg.

Het naspel van de geschiedenis verliep ieder jaar volgens een onveranderlijk schema. De politie had namelijk al vlug in de gaten dat het beruchte trio uit het Patershol met centen gooide. De drie sjarels werden op het matje geroepen.

Een veertien tal dagen na de Gentse Feesten door de politie onderschept, moesten ze omstreeks oktober voor "mijnheer de juge" verschijnen. Resultaat : tegen de tijd dat de winter zijn eerste koudevlagen over het Patershol blies, zaten de drie vrienden warm en droog binnen de muren van de gevangenis.

Voor de mannen van de wet was het bepaald geen klusje om het drietal te grazen te nemen. 't Was verduiveld moeilijk hen te klissen met de handen in de zakken. In andermans zakken dan. Ze waren van alle markten thuis, kenden alle "finesses" van het vak en wisten zich alzo uit de meeste benarde situaties te redden.

Die ene keer was het de politie bijna gelukt hen op het nest te pakken. Dat was die keer toen een politie-inspecteur 's nachts op het dak van hun "kot" in de Plotersgracht klauterde, zich achter de schouw verscholen hield, teneinde Louis, het brein van het trio, te kunnen klissen. Het was echter zó dat een politiereglement bepaalde, dat geen huiszoeking mocht worden verricht binnen de tijdspanne van zonsondergang tot zonsopgang. De agent die op "scheute" lag, moest dus de klok van vijf uur op het Belfort afwachten om tot actie over te gaan. Toen hij echter langs het dakvenster naar binnenglipte, was de vogel gevlogen. Het zou echter niet bij een enkele poging blijven. Toen Louis een andere maal verdacht werd van het feit er duistere praktijken op na te houden, werd de nachtwake op het dak hernomen. Met meer succes dan de vorige keer, want dit keer was de kerel wel thuis. Even voor vijf uur in de morgen, op het ogenblik dat de

man der wet aanstalten maakte om op te treden, opende Louis zelf het dakvenster en onder het voorwendsel met een geveltoerist te maken te hebben, schoot hij in het halfduister op de wetsdienaar. Naar ik later vernomen heb, heeft de politiemans bij dit avontuur een duim achtergelaten.

Carnaval, dat was iets speciaals in het Patershol. Verreweg de grootste meerderheid van de bewoners ging die dagen (en die nachten) niet buitengaats, en vierde binnen de grenzen van het "hol". En waar kunnen wij nog beter zijn. . . Als de lange schaduw van de ondergaande zon over de kantelen van het Gravensteen kroop en eenscheve streep trok over de daken van hun gebied, dan werden op de vensterkozijnen of aan de groene luiken gekleurde vetlampjes gesteld of gehangen. Lampjes met een wieksen erin : rode, gele, blauwe, groene. Aan waslijnen over de steegjes gespannen, bengelden veelkleurige papiertjes.

De meesten vierden in groep, vermomd en gemaskerd. Terwijl ze luidkeels de hits van die tijd, toepasselijk op carnaval, zongen (En wên moar twie plezieren op 'n joar, Bloende zullen wij eten,. . .) trok dan de bonte bende van de Hel naar Philippine, van daar naar het Comédiaatje (of Caméliaatje ?) en verder naar de vele kroegen die het Patershol telde. Wenlang op voorhand was er aan de kostuums gewerkt. De onmogelijkst bij elkaar horende lapjes stof aan elkaar genaaid.

Hoe hoog en hoeverre de carnalvierders zich ook door de euforie van de feestviering lieten meeslepen, toch bleef het een niet te miskennen natuurwet : een mens leeft niet alleen van bier en jenever ! Dan kwam de slager uit de buurt op de proppen, als redder in nood : met tientallen kommen ineens had hij "huufdflakke" gemaakt. Die werd dan, als het heel laat begon te worden, naar huis meegenomen en zo maar uit de vuist naar binnen gewerkt. Met een flinke kwak mosterd erbovenop. Het hoofdvlees smaakte verrukkelijk en voor de prijs van 1,75 F kon je toch niet met honger naar bed.

Als de carnalvrijd dan eindelijk voorbij was en ze zich tot de laatste dag eens ferm geammusseerd hadden, dan stapten ze de eerste morgen van de eerste werkdag uit hun vlooiënbak. Met een houten kop trokken ze de klak wat dieper over de ogen, en vooraleer aan de slag te gaan, wipten ze nog even binnen in de staminé, om die onlesbare nadorst van de vorige avond weg te spoelen. . .

RENE HESPEL